

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

สร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย

จัดทำโดย นายสมชาย แสวงการ
รหัส ๕๘๐๓๔๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๓
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

สร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย

นายสมชาย แสวงการ^{*}

บทคัดย่อ

ด้วยเหตุที่คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศ คนจึงมีความสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รัฐธรรมนูญฉบับที่กำลังร่างอยู่นี้มีสาระสำคัญที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อบทบาทของภาคประชาชนพลเมือง และเน้นที่จะสร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยด้วยการเพิ่มเติมและปรับขยายจากรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ ทำให้ร่างรัฐธรรมนูญนี้มีน้ำหนักใหม่ในการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคพลเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สนับสนุนบทบาทที่เข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น การกระจายอำนาจสู่การบริหารท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

หากรัฐธรรมนูญมีการประกาศใช้ และกฎหมายลูกที่เกี่ยวข้องเป็นไปในทิศทางเจตนารมณ์เดียวกันแล้ว เชื่อได้ว่าการพัฒนาประเทศและพัฒนาประชาธิปไตยที่แท้จริงโดยพลเมืองในทุกพื้นที่จะสามารถเกิดขึ้นได้ ทำให้เกิดดุลยภาพใหม่ในสังคมไทยที่จะลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม สร้างประชาธิปไตยโดยประชาชนที่แท้จริง ที่ทำให้ประชาชนพลเมือง ชุมชน และท้องถิ่นสามารถรวมเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดูแลตรวจสอบ และร่วมเรียนรู้เพื่อสร้างการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยพลังของพลเมืองที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง

สำคัญ พลเมือง ประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ

^{*}คิลปศาสตร์บัณฑิต (รัฐศาสตร์) สาขาการเมืองการปกครอง วิชาโทกฎหมาย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, คิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า), สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

บทนำ

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตความผูกพันกันในระบบเครือญาติอย่างใกล้ชิด มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รักความสงบอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ และรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและญาติผู้ใหญ่ มีศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมที่งดงามเป็นหลักในการดำเนินชีวิต แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้ลดน้อยลงไป คนไทยหันมาให้ความสำคัญกับวัตถุและความทันสมัยทางด้านเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น ความเสื่อมทางด้านศีลธรรมจึงเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย และนับวันปัญหาดังกล่าวยิ่งมีความรุนแรงมากขึ้น สิ่งหนึ่งที่จะช่วยทำให้สังคมไทยมีความสุขและมีสันติสุข คือ คนไทยทุกคนต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยจะต้องยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม

การสร้างความเป็นพลเมืองไม่ได้เฉพาะแต่การทำให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ที่ตนเองมีเท่านั้น แต่ต้องหันมาสนใจที่จะสร้างให้พลเมืองเกิดตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว และอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ สันติสุข มีอิสระที่กระทำใด ๆ ภายใต้ขอบเขตกฎหมายโดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นจะต้องสร้าง “พลเมือง” ที่สามารถปกครองตนเองได้ ซึ่งทุกสังคมทุกประเทศต้องการเหมือนกัน และหากสังคมไทยมีประชาชนที่เป็นพลเมืองและเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงก็จะทำให้ประเทศพัฒนาก้าวหน้า และมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน

ความหมายของพลเมือง

พลเมืองอาจจะเป็นคำที่ไม่คุ้นหูมากนักสำหรับคนส่วนใหญ่ ซึ่งต่างจากคำว่าประชาชนและราษฎรที่มักจะใช้หรือได้ยินกันโดยทั่วไป ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคำว่าพลเมืองใช้เพื่อสื่อให้เห็นถึงคนที่มีสำนึกที่มากกว่าการเป็นประชาชน ก่อนอื่นมาทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของ คำว่า “พลเมือง”(Citizen) “ประชาชน” (People) และ “ราษฎร”(Subject) ว่ามีความหมายแตกต่างกันอย่างไร

ประชาชน หมายถึง คนทั่วไป คนของประเทศ เช่นเราเป็นประชาชนคนธรรมดาไม่มีอภิสิทธิ์ใดๆ ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ต้องรู้กฎหมายใครจะปฏิเสธว่าไม่รู้ไม่ได้

ราษฎร แปลว่า คนของรัฐ ความหมายเดิมหมายถึงสามัญชน คือคนที่ไม่ใช่ขุนนาง โดยในสังคมไทยโบราณนั้น ประชาชนเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด พอมาถึงช่วงรัชกาลที่ ๕ ได้มีการ

เปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ มีการเลิกทาส ทำให้ประชาชนกลายเป็นราษฎรที่ไม่ต้องรับใช้เจ้าขุนมูลนาย และมีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่ากันในความหมายคือ ผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเช่นเดียวเหมือนกันหมด “ราษฎร” จึงหมายถึงคนธรรมดา หมู่คนที่มิใช่ข้าราชการ หรือทหารตำรวจ มีความหมายคล้ายกับ คำว่า “ประชาชน” แต่มีความหมายเป็นทางการน้อยกว่าคำว่าประชาชน

พลเมือง หมายถึง หมู่คนที่เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่ง เช่น ปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีพลเมือง ๖๐ ล้านคน คำว่าพลเมือง แปลว่า กำลังของเมือง หมายถึง คนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น โดยความหมายของ คำว่าพลเมือง จึงหมายถึงคนที่สนับสนุนเป็นกำลังอำนาจของผู้ปกครอง เป็นคนที่อยู่ในการควบคุมดูแลของผู้ปกครอง เช่น รัฐบาลมีหน้าที่บริหารประเทศเพื่อให้พลเมืองมีความอยู่ดีกินดี

กล่าวโดยสรุป คำว่า “พลเมือง” มีความแตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ตรงที่ว่าพลเมืองจะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่างๆ ของตนรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ และมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้วย^๒ กล่าวคือ สมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพ โดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ซึ่งต่างจากคำว่า ประชาชนที่กลายเป็นผู้รับคำสั่งทำตามผู้อื่น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจึงอยู่ที่การเปลี่ยนให้ประชาชนคนธรรมดาได้กลายเป็นพลเมืองที่มีสิทธิกำหนดทิศทางการของประเทศได้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “พลเมือง” “วิถี” และ “ประชาธิปไตย” ไว้ดังนี้

พลเมืองหมายถึง ประชาชน ราษฎร ชาวประเทศ

วิถีหมายถึง สาย แนว ถนน ทาง

ประชาธิปไตยหมายถึง ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่

ดังนั้น คำว่า พลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย หมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต

^๒วรากรณ์ สามโกเศศ, การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง, มติชน ฉบับวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๔ (กรอบบ่าย)

ปฏิบัติตนตามกฎหมายดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ให้เป็นสังคมและเป็นประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักการทางประชาธิปไตย

หลักการประชาธิปไตย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้นั้น ต้องอยู่บนรากฐานหลักการของประชาธิปไตยที่สำคัญใน ๕ ประการ คือ

๑. **หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน** คือ ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองหรือกำหนดผู้ปกครองของตนเอง โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม หรือวิธีการอื่นโดยชอบธรรมทั้งประชาชนมีอำนาจในการคัดค้านและถอดถอนผู้ปกครองและผู้แทนที่ประชาชนเห็นว่า มิได้บริหารประเทศในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เช่น มีพฤติกรรมร่ำรวยผิดปกติ

๒. **หลักสิทธิและเสรีภาพ** ประชาชนทุกคนมีความสามารถในการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บุคคลต้องการ ตราบเท่าที่การกระทำนั้น ไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติ

๓. **หลักความเสมอภาค** ในสังคมประชาธิปไตยแม้คนจะแตกต่างกันเรื่อง เพศ ศิพพรรณ ชนชั้น ถิ่นที่อยู่อาศัยศาสนา หรืออุดมการณ์ทางการเมือง แต่ทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกันโดยได้รับความคุ้มครองการบริการจากรัฐ การเข้าถึงทรัพยากร และสิ่งอื่นๆ ของสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

๔. **หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม** กล่าวคือสังคมประชาธิปไตยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่างกัน ดังนั้น เพื่อให้สังคมได้อยู่กันอย่างสงบสุขจึงจำเป็นต้องมีกติการ่วมกัน โดยทุกคนต้องอยู่ภายใต้กติกาหรือกฎหมายอย่างเสมอภาคกัน

๕. **หลักการเสียงข้างมาก (Majority rule) ควบคู่ไปกับหลักการเคารพในสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority Rights)** การตัดสินใจใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนหมู่มาก ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนเข้าสู่ระบบการเมือง การตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการ ย่อมต้องถือเอาเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้นๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจทางเลือก โดยถือว่าเสียงข้างมากเป็นตัวแทนที่สะท้อนความต้องการ หรือข้อเรียกร้องของประชาชนหมู่มาก แต่อย่างไรก็ตามหลักการนี้ ต้องควบคู่ไปกับการเคารพและคุ้มครองสิทธิเสียงข้างน้อยด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นหลักประกันว่า ฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้วิธีการพวกมากลากไปตามผลประโยชน์ความเห็นหรือกระแสความนิยมของพวกตนอย่างสุดโต่ง แต่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด เพื่อสร้าง

สังคมที่ประชาชนเสียงข้างน้อย รวมทั้งชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยไม่มีการเอาเปรียบกันและสร้างความขัดแย้งในสังคมมากเกินไป

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องสร้างความเป็นพลเมืองให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ ดังนั้น ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นบุคคลที่สามารถแสดงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ต่อสังคม อีกทั้งดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคม และประเทศชาติ ให้เป็นสังคมประชาธิปไตย ซึ่งการสร้างพลเมืองให้มีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น มีหลักพื้นฐานอยู่ ๓ ประการ ดังนี้

๑. **เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากันมีอาจล่วงละเมิดได้** การมีอิสรภาพ และความเสมอภาค การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม ยอมรับความแตกต่างของทุกคน

๒. **เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม** โดยให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพ การ มีกฎกติกาที่วางอยู่บนความยุติธรรมและชอบธรรม มีหลักนิติรัฐในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้ถูกละเมิด

๓. **รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม** โดยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นเนื้อหาที่มีคุณลักษณะสำคัญในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม การดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วย เหตุและผล ดังนั้น หากประชาชนได้เข้าใจในหลักพื้นฐานความเป็นพลเมือง ทั้ง ๓ หลักการที่กล่าวข้างต้นอย่างถูกต้องแล้ว และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ก็จะทำให้สังคมไทยพัฒนาเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล^๓ ได้อธิบายว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องประกอบด้วยลักษณะ ๖ ประการคือ

^๓“ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, พฤษภาคม ๒๕๕๕,” การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civil Education):การพัฒนาเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่คน”

๑. รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ระบอบประชาธิปไตยคือ ระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในประเทศ ประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศเมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงเป็นเจ้าของชีวิตและมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตน ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมีอิสรภาพคือเป็นเจ้าของตนเอง “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นไท คือเป็นอิสระชน ที่พึ่งตนเองและสามารถรับผิดชอบได้ และไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจหรือภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้ใด เด็กจะเป็นผู้ใหญ่และเป็นพลเมืองหรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริง เมื่อสามารถรับผิดชอบตนเองได้

๒. เคารพหลักความเสมอภาค ประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดในประเทศเป็นของประชาชนดังนั้น ในระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าประชาชนจะแตกต่างกันหรือสูงต่ำกันอย่างไร ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน จะจบดอกเตอร์หรือจบ ป.๔จะมีอาชีพอะไร จะเป็นเจ้านายหรือเป็นลูกน้อง ทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ พลเมืองจึงต้องเคารพหลักความเสมอภาค และจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน คือเห็นคนในแนวระนาบ (horizontal) เห็นตนเท่าเทียมกับคนอื่นและเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน ไม่ว่าจะยากดีมีจน ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศอย่างเสมอกัน ถึงแม้จะมีการพึ่งพาอาศัยแต่จะเป็นไปอย่างเท่าเทียม ซึ่งจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบอำนาจนิยมในระบอบเผด็จการ หรือสังคมระบบอุปถัมภ์ซึ่งโครงสร้างสังคมจะเป็นแนวตั้ง (vertical) ที่ประชาชนไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม ไม่ใช่อิสระชน และมองเห็นคนเป็นแนวตั้ง มีคนที่อยู่สูงกว่า และมีคนที่อยู่ต่ำกว่า โดยจะยอมคนที่อยู่สูงกว่า แต่จะเหยียดคนที่อยู่ต่ำกว่า ซึ่งมีใช้ลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

๓. เคารพความแตกต่าง เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมีเสรีภาพในประเทศของตนเอง ระบอบประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพ และยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ความแตกต่าง นำมาซึ่งความแตกแยกในสังคม พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วย แต่จะต้องยอมรับว่าคนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากเราได้และต้องยอมรับโดยไม่จำเป็นที่จะต้องเข้าใจว่าทำไมเขาถึงเชื่อหรือเห็นแตกต่างไปจากเรา พลเมืองจึงคุยเรื่องการเมืองกันในบ้านได้ถึงแม้จะเลือกพรรคการเมืองคนละพรรค หรือมีความคิดเห็นทางการเมืองคนละข้างกัน

๔. เคารพสิทธิผู้อื่น ในระบอบประชาธิปไตยทุกคนเป็นเจ้าของประเทศทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ย่อมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิที่กระทบกระทั่งกันจนไม่อาจจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกต่อไปได้ ประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นอนาธิปไตย เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิของตนเองเป็นใหญ่ สุดท้ายประเทศชาติย่อมไปไม่รอด สิทธิในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต คือมีสิทธิและใช้สิทธิได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิผู้อื่นและจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น

๕. เคารพกติกา ประชาธิปไตยต้องใช้กติกาหรือกฎหมายในการปกครองไม่ใช่อำเภอใจหรือใช้กำลัง โดยทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้น แต่ถึงแม้จะมีกฎหมาย หรือมีกติกาแต่หากว่าประชาชนไม่เคารพ หรือไม่ปฏิบัติตาม กติกาก็หาประโยชน์อันใดไม่ ระบอบประชาธิปไตยจึงจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อมี พลเมืองที่เคารพกติกา และยอมรับผลของการละเมิดกติกา พลเมืองจึงต้องเคารพกติกาถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไขไม่เล่นนอกกติกา และไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง

๖. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ประชาธิปไตยมิใช่ระบอบการปกครองตามอำเภอใจ หรือใครอยากจะทำอะไรก็ทำโดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม ดังนั้น นอกจากจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตน โดยรับผิดชอบต่อสังคมด้วย โดยเหตุที่สังคมหรือประเทศชาติมิได้ดีขึ้นหรือแย่ลงโดยตัวเอง หากสังคมจะดีขึ้นได้ก็ด้วยการกระทำของคนในสังคมและที่สังคมแย่ลงไปก็เป็นเพราะการกระทำของคนในสังคม พลเมืองจึงต้องตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม และรับผิดชอบต่อการกระทำของตน พลเมืองจึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจที่ทำให้สังคมเสื่อมลงหรือเลวร้ายลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการกระทำใดๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมและส่วนรวม พลเมืองต้องรับผิดชอบต่อสังคมและมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคม เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา นั้น โดยเริ่มต้นที่ตนเอง หรือร่วมแก้ปัญหา ด้วยการไม่ก่อปัญหา และลงมือทำด้วยตนเอง ไม่ใช่เอาแต่เรียกร้องคนอื่น หรือเรียกร้องแต่รัฐบาลให้แก้ปัญหาแล้วตนเองก็ก่อปัญหานั้นต่อไป

พลเมืองตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ

ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ เพื่อใช้ในการจัดระเบียบการปกครองของประเทศ ซึ่งตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นต้นมา เรามีรัฐธรรมนูญแล้วทั้งสิ้น ๑๙ ฉบับ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ ซึ่งมีเนื้อหาด้านสิทธิ เสรีภาพและกลไกสำคัญด้านพลเมืองอยู่มากพอสมควร และถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญของพัฒนาการนี้

ปัจจุบันใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) ๒๕๕๗ และอยู่ในระหว่างการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ฉบับที่ ๒๐ หรือที่เรียกกันว่ารัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป ที่ได้บัญญัติให้ทิศทางด้านการมีส่วนร่วมของพลเมืองชัดเจนมากขึ้น ให้ความสำคัญกับการยกระดับประชาชนคนไทยเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนและเป็นการปฏิรูปจัดกระบวนการพัฒนาประเทศแบบใหม่ที่แตกต่างจากแนวคิดเดิมๆ ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นเพียงผู้รับประโยชน์ หรือรับบริการที่ระบบการเมืองในรูปแบบตัวแทนอุปถัมภ์เป็นผู้จัดให้ สามารถใช้อำนาจรวมศูนย์ และก่อให้เกิดการทุจริต การช่วงชิงอำนาจที่รุนแรงในทุกรูปแบบและทุกระดับ จนเกิดเป็นวิกฤตในสังคมไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา

รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปที่กำลังอยู่ในระหว่างการยกร่างอยู่นี้ ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างพลเมืองเพราะพลเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น หากแต่ประชาชนจะต้องมีความเป็นพลเมืองด้วย ดังนั้น คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญจึงได้กำหนดให้ “การสร้างพลเมืองให้เป็นใหญ่” เป็นหนึ่งในสี่เจตนารมณ์สำคัญในการยกร่างรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ ควบคู่ไปการทำให้ “การเมืองใสสะอาดและสมดุลงานสังคมที่เป็นธรรม และนำชาติสู่สันติสุข” ซึ่งเป่าหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญฉบับนี้

การสร้างพลเมืองในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป (๒๕๕๘)

การสร้างพลเมืองให้เป็นใหญ่ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปนี้ มีเจตนารมณ์ที่จะทำให้ประชาชนพ้นจากความเป็นราษฎรไปเป็นพลเมือง ให้ตระหนักรู้ถึงสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ต่อบ้านเมือง ไม่ให้ผู้ปกครองหรือนักการเมืองมาสั่งการอีกต่อไป โดยได้ขยายและยกระดับสิทธิและเสรีภาพหลายประการ เริ่มตั้งแต่คุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงคลอด ดูแลการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัยไปจนถึงมัธยมปลายหรืออาชีวะ ให้ได้รับบริการสาธารณสุขทั่วถึงอย่างเป็นธรรม มีเสรีภาพในการจัดตั้งกลุ่มการเมือง และให้มีกลไกใหม่สำหรับภาคพลเมือง เช่น ให้มีสมัชชาพลเมือง ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา มีสภาตรวจสอบภาคพลเมืองในท้องถิ่นและระดับชาติ อีกทั้ง มี

กระบวนการคืนความเป็นใหญ่ขยายพื้นที่ทางการเมืองให้พลเมือง ใช้อำนาจอธิปไตยทางตรงมากขึ้น ในการออกเสียงประชามติเพื่อแก้รัฐธรรมนูญ การเสนอกฎหมายภาคพลเมือง รวมทั้งการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ มีสิทธิร้องขอข้อมูล ตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หน่วยงานรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น

สาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่มุ่งสร้างพลเมืองให้เข้มแข็ง^๔

๑. การประกันและปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนพลเมือง

จุดเด่นสำคัญ คือ การเพิ่มและขยายสิทธิเสรีภาพของพลเมืองมากขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญที่ผ่านมา การให้พลเมืองมีสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจนทำให้เกิดการคุ้มครองและโอกาสที่จะเข้าถึงการพัฒนาเท่าเทียมกันของพลเมือง โดยสรุปเนื้อหาเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

- บุคคลย่อมมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีเสรีภาพที่จะกระทำการใดและย่อมใช้เสรีภาพของตนได้ การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ (มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓)
- บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติตามความแตกต่างของถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ เพศสภาพ อายุ ความพิการ สภาพการ สุขภาพสถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษา อบรม ความคิดเห็นทางการเมือง (มาตรา ๓๔)
- สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ลงโทษอย่างโหดร้าย การจับและคุมขัง การค้นตัวกระทำมิได้ เว้นทำตามกฎหมาย (มาตรา ๓๖ และมาตรา ๓๗)
- สิทธิในครอบครัว และของบุคคลในการสมรส การคุ้มครองสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียง ข้อมูลส่วนบุคคล (มาตรา ๓๘) ครอบครัวมีสิทธิได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือจากรัฐให้อยู่ร่วมกันอย่างปึกแผ่นและเป็นสุขมีมาตรฐานการดำรงชีวิต มีปัจจัยสี่ ทั้ง มารดาและเด็กในครรภ์ เด็กเยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ทูพพลภาพ (มาตรา ๔๖)
- เสรีภาพในเคหสถาน การคุ้มครองในการอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข (มาตรา ๓๙) สิทธิในทรัพย์สิน การสืบทอด การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ต้องระบุวัตถุประสงค์ชัดเจนและมีการชดเชยที่เป็นธรรมเหมาะสม (มาตรา ๔๓)

^๔ คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๘, “จากประชาชนพัฒนาเป็นพลเมือง”, จุดสาร รัฐธรรมนูญ ฉบับปฏิรูปเป็นอย่างไร, สำนักการพิมพ์ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หน้า ๒๐

- เสรีภาพในการสื่อสาร การแสดงความคิดเห็น และการเผยแพร่ความคิดเห็น (มาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๒) คุ้มครองเสรีภาพของสื่อมวลชนเพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารอย่างถูกต้อง ครบถ้วนและรอบด้าน (มาตรา ๔๘ และมาตรา ๔๙) สิทธิของพลเมืองในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของรัฐ (มาตรา ๖๑)
- สิทธิในกระบวนการยุติธรรม การเข้าถึงโดยง่าย สะดวก การได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้องเป็นธรรม ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม (มาตรา ๔๔)
- พลเมืองมีเสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ (มาตรา ๔๗)
- สิทธิเท่าเทียมของพลเมืองได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ และหลากหลาย (มาตรา ๕๒)
- สิทธิเสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นองค์กร สมาคม สหภาพสหพันธ์ สหกรณ์ องค์กร เอกชน ฯลฯ (มาตรา ๕๔) พลเมืองมีเสรีภาพในการชุมนุมอย่างสงบ (มาตรา ๕๓) มีเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมือง (มาตรา ๕๕)
- เสรีภาพการประกอบกิจการ อาชีพหรือวิชาชีพ ไม่ก่อให้เกิดการผูกขาด การ คุ้มครองผู้บริโภค (มาตรา ๕๖) สิทธิที่จะได้ค่าจ้างที่เป็นธรรมมีหลักประกันความปลอดภัย สวัสดิภาพ การดำรงชีวิต (มาตรา ๕๗)
- สิทธิพลเมืองด้านสาธารณสุข ได้รับบริการที่เหมาะสมทั่วถึงอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี มี ข้อมูล (มาตรา ๕๘)
- พลเมืองมีสิทธิเข้าถึงและได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม (มาตรา ๕๙ และมาตรา ๙๑)
- พลเมืองมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ และมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาอันมีผลต่อ สิทธิเสรีภาพของตน มีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจงก่อนการดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพ คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียอื่นใด และมีสิทธิแสดงความคิดเห็น รัฐต้องฟังความคิดเห็นของประชาชน ในการวางแผนพัฒนา การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ ที่อาจมีผลกระทบ (มาตรา ๖๒) พลเมืองมีสิทธิรับรู้ และแสดงความคิดเห็นเพื่อประกอบการทำนโยบายสาธารณะกฎหมายและโครงการที่จะมีผลกระทบ (มาตรา ๖๕)
- พลเมืองมีสิทธิร่วมกับชุมชนในการปกป้อง ฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสานและพัฒนา

ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาอันดีงามร่วมบำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกับชุมชนและท้องถิ่น โครงการที่เกิดผลต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน ต้องมีการ ประเมินผลกระทบ (มาตรา ๖๓ และมาตรา ๖๔)

๒. การสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนเป็นสิ่งที่เชื่อมโยง ปังเจกชนพลเมืองเข้าด้วยกัน สร้างจุดหมายแนวทางและการจัดการสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน เป็นพื้นที่ ปกป้อง หล่อหลอม ส่งเสริมแก้ปัญหา การพัฒนาและจัดการร่วมกันของพลเมือง เกิดแนวทาง แนวคิด และวัฒนธรรมของกลุ่มที่ช่วยให้พลเมืองได้เรียนรู้ เข้าถึงสิทธิต่าง ๆ และเป็นเกราะป้องกันพลเมือง และระบบครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง ชุมชนเป็นระบบสวัสดิการพื้นฐานในการช่วยเหลือดูแลสมาชิก และผู้คนในชุมชน เป็นโครงสร้างพื้นฐานของพลเมืองในการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย ทั้งชุมชนสังคม เกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพากันหรือแม้แต่ในชุมชนเมืองสมัยใหม่

การส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งมีบทบาทการพัฒนาต่าง ๆ เท่ากับเป็นการสร้างโอกาสให้ พลเมืองมีความเข้มแข็ง สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ของปัจเจกบุคคลและส่วนรวมต่าง ๆ มีพลัง ร่วม พลังที่สามารถต่อรอง สามารถเข้าถึงสิทธิและการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงระบบต่าง ๆ

ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับสิทธิ รวมถึงการสร้างคุณภาพความเข้มแข็งและ การมีส่วนร่วมของชุมชนไว้เป็นอย่างมาก มากที่สุดเท่าที่เคยมีรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นในประเทศไทย ที่ สำคัญ เช่น

- มาตรา ๘๓ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ : รัฐต้องส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ท้องถิ่น
 - (๑) มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผน งบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่น
 - (๒) สงวน ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
 - (๓) คุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม สุขภาพ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีทางเศรษฐกิจ สังคมและความรู้รักสามัคคีของคนในชุมชน และกับชุมชนอื่น
- ๔) ส่งเสริมและรักษาขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาอันดี งามของชุมชน ท้องถิ่นและของชาติ
 - (๕) คุ้มครองชนพื้นเมืองและชนชาติพันธุ์ให้ดำรงอัตลักษณ์ของตนอย่างมีศักดิ์ศรี
- ให้องค์การบริหารท้องถิ่น ชุมชน และเอกชน มีส่วนร่วมกับรัฐในการคุ้มครองและ

พัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจสติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรม สร้างความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวจัดสวัสดิการให้คนทุกกลุ่มเพื่อให้สามารถพึ่งตนเอง (มาตรา ๘๕)

- ให้องค์กรบริหารท้องถิ่น ชุมชน และเอกชนมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดและให้บริการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุข พัฒนาสุขภาวะที่ยั่งยืนและเท่าเทียม (มาตรา ๘๖) เช่นเดียวกับการศึกษา (มาตรา ๒๘๖)

- รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่น องค์กรบริหารท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การผังเมืองเพื่อการพัฒนาเมืองและชนบทอย่างบูรณาการและการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมยั่งยืนและเป็นธรรม (มาตรา ๙๒) พัฒนาระบบสุขภาพที่ให้ความสำคัญต่อการจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิที่เน้นพื้นฐานที่เป็นฐานและมีประชาชนเป็นศูนย์กลางเพื่อนำไปสู่สุขภาวะที่ยั่งยืนโดยให้ชุมชนและองค์กรบริหารท้องถิ่นมีส่วนร่วม (มาตรา ๒๙๔ การปฏิรูประบบสาธารณสุข)

- รัฐต้องสร้างความมั่นคงทางพลังงาน สนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน องค์กรบริหารท้องถิ่นและเอกชน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พลังงานและการผลิตพลังงานเพื่อใช้เองและเพื่อจำหน่ายด้วย (มาตรา ๙๓)

- ส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรบริหารท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในทุกมิติ เพื่อเป็นรากฐานเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม (มาตรา ๙๔)

- ดำเนินการให้ประชาชนและองค์กรชุมชนมีความเท่าเทียมเชิงโอกาส มีความรู้พื้นฐานการเงิน เข้าถึงบริการทางการเงินในรูปแบบกองทุนการออมชุมชน สหกรณ์ชุมชน ธนาคารตลาดทุน หรือรูปแบบอื่นจัดสรรงบประมาณพิเศษเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาพื้นที่ยากจนและกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ (มาตรา ๒๙๒ เรื่องการปฏิรูปเศรษฐกิจมหภาค) ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจสังคม สินค้าจากภูมิปัญญาชุมชนระบบสหกรณ์ (มาตรา ๘๘)

- ปฏิรูปกฎหมาย กฎ กติกาต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีสิทธิ

ที่จะดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติและทุนชุมชนต่าง ๆ จัดทำบริการสาธารณะและจัดสวัสดิการให้คนในชุมชน ปฏิรูประบบสวัสดิการสังคมโดยเน้นครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน มีระบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมและทำให้ประชาชนมีชีวิตที่ดี (มาตรา ๒๙๕ การปฏิรูปสังคม)

- การจัดทำบริการสาธารณะใดที่ชุมชน หรือบุคคลสามารถดำเนินการได้โดยมีมาตรฐาน คุณภาพและประสิทธิภาพไม่น้อยกว่าองค์กรบริหารท้องถิ่น รัฐหรือองค์กรบริหารท้องถิ่น ต้องกระจายภารกิจดังกล่าวให้ชุมชนหรือบุคคล ดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลที่เหมาะสม (มาตรา ๒๑๑)

๓. การกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการบริหารท้องถิ่น การกระจายอำนาจและบริหารท้องถิ่นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เนื่องจากองค์กรท้องถิ่นเป็นหน่วยงานรัฐที่ใกล้ชิดกับประชาชนและควรเป็นอำนาจในการจัดการตนเองและการพัฒนาต่าง ๆ ในพื้นที่ของพลเมืองให้มากที่สุดเนื่องจากระบบบริหารจัดการของไทยมีการรวมศูนย์ อำนาจจัดการสู่ส่วนกลางโดยระบบการเมือง ระดับชาติและหน่วยราชการกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ องค์กรท้องถิ่นและประชาชนพลเมืองในพื้นที่จึงไม่มีอำนาจและไม่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งดิน ป่า น้ำ แร่ธาตุ รวมทั้งมีเศรษฐกิจระบบการเงินการคลัง งบประมาณเพื่อการพัฒนาพื้นที่อย่างเพียงพอ ดังนั้น การที่องค์กรท้องถิ่นจะต้องมีความเข้มแข็ง มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารท้องถิ่นร่วมกับประชาชนพลเมืองในท้องถิ่นเอง ให้มากที่สุดเพื่อทำให้พลเมืองมีบทบาทมีความเข้มแข็งไปด้วยจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำให้พลเมืองเข้มแข็ง มีคุณภาพ และพึ่งตนเองได้

ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปนี้ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจเพื่อสร้างพลเมืองที่มีส่วนร่วมและมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก ดังจะยกประเด็นสำคัญเกี่ยวข้อง ดังนี้

- รัฐต้องให้ความเป็นอิสระแก่องค์กรบริหารท้องถิ่น (เปลี่ยนจากคำว่าปกครองท้องถิ่น) ตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นโดยให้มีรูปแบบองค์กรบริหารท้องถิ่นที่หลากหลาย เหมาะสมกับการบริหารจัดการตามภูมิสังคมแต่ละพื้นที่ รวมทั้งต้องกระจายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ และต้องส่งเสริมให้องค์กรท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ ตลอดจนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ (มาตรา ๒๑๑)

- องค์กรบริหารท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ และสร้าง

ความมั่นคงและความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยอย่างน้อยต้องมีอำนาจหน้าที่ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น การสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติการ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐาน การพัฒนาอบรม และการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น (มาตรา ๒๑๒)

- ประชาชนหรือชุมชนย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรบริหาร ท้องถิ่น ในการกำหนดรูปแบบขององค์กรบริหารท้องถิ่นการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองท้องถิ่น การ บริหารงานท้องถิ่น การออกเสียงประชามติระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการดำเนินงาน การถอดถอน สมาชิกสภาท้องถิ่น คณะผู้บริหารท้องถิ่น หรือการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น

องค์กรบริหารท้องถิ่นมีหน้าที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยอย่างน้อยต้อง เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร รายงานผลการดำเนินงาน และรายงานงบการเงินและสถานการณ์การคลัง ท้องถิ่นให้ประชาชนทราบ ส่งเสริมสมัชชาพลเมือง รวมทั้งต้องจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจใน การดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อประชาชน

- ให้มีการปฏิรูปด้านการเงิน การคลัง และภาษีอากร โดยจัดระบบภาษีเป็นสองระดับ คือ ระดับชาติและระดับท้องถิ่น และดำเนินการให้องค์กรบริหารท้องถิ่นมีรายได้ที่จำเป็นแก่การใช้ จ่ายของท้องถิ่น (มาตรา ๒๘๓)

- มาตรา ๒๘๕ เรื่องการปฏิรูป : ให้มีการปฏิรูปด้านการบริหารท้องถิ่น โดย
 - (๑) ตรากฎหมายและจัดให้มีกลไกที่จำเป็นสำหรับการจัดตั้งองค์กรบริหารท้องถิ่น เติมพื้นที่จังหวัดให้สมบูรณ์ภายในหนึ่งปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และดำเนินการจัดตั้งองค์กร บริหารท้องถิ่นขึ้นในพื้นที่ที่มีความพร้อมและเหมาะสมโดยเร็ว

- (๒) ให้มีคณะกรรมการกระจายอำนาจ เพื่อขับเคลื่อนการกระจายอำนาจให้เป็น ผลสำเร็จ

๔. สมัชชาพลเมือง

สมัชชาพลเมืองเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่งที่จะช่วยสร้างพื้นที่และกลไกการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองที่กว้างขวาง เป็นไปตามพลวัตรของภาคพลเมืองเอง มีความหลากหลายตาม ความแตกต่างของแต่ละภูมิภาคและสามารถดำเนินการครอบคลุมทุกพื้นที่เพื่อเป็นเวทีการเชื่อมโยง กลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในพื้นที่สู่การเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน สร้างความสมานฉันท์ของภาคพลเมือง กลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและประสิทธิภาพในการพัฒนาพื้นที่ เศรษฐกิจสังคม

วัฒนธรรม ทรัพยากร คุณภาพของคน ชุมชนและท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานที่มีอยู่ และเพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคพลเมืองเอง

ในวรรคที่สอง สาม และสี่ ในมาตรา ๒๑๕ หมวด ๖ ของร่างรัฐธรรมนูญ เรื่องการกระจายอำนาจและการบริหารท้องถิ่น ได้กำหนดเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสมัชชาพลเมือง ดังนี้

“องค์กรบริหารท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน... ส่งเสริมสมัชชาพลเมือง รวมทั้งต้องจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อประชาชน เพื่อประโยชน์ในการมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรา นี้ พลเมืองอาจรวมตัวกันเป็นสมัชชาพลเมืองซึ่งประกอบด้วย สมาชิกที่มาจากองค์ประกอบที่หลากหลายจากพลเมืองในท้องถิ่นและมีความเหมาะสมกับภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ มีภารกิจในการร่วมกับองค์การบริหารท้องถิ่น”

๕. การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ

ร่างรัฐธรรมนูญนี้ได้พัฒนาสาระเรื่องการร่วมตรวจสอบโดยพลเมืองในรูปแบบต่าง ๆ อย่างมาก การที่ประชาชนพลเมืองมีส่วนร่วมในการตรวจสอบนอกจากจะทำให้เกิดการตื่นรู้ ใฝ่ระวังในความถูกต้องของการดำเนินโครงการต่างๆ แล้ว ยังทำให้พลเมืองเกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องงบประมาณ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเรื่องการตรวจสอบโดยประชาชน

๖. พลเมืองมีสิทธิเสนอกฎหมายและถอดถอนนักการเมืองได้โดยตรง

ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เพิ่มสิทธิของภาคพลเมืองในการเสนอกฎหมายและถอดถอนนักการเมืองได้โดยตรง เพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ เพื่อให้ภาคพลเมืองสามารถเป็นผู้ริเริ่มเสนอกฎหมายที่มีความสำคัญสู่การพิจารณาของรัฐสภาได้โดยตรง ไม่ต้องรอกลไกทางการเมืองผูกขาดการทำหน้าที่นี้เพียงอย่างเดียว ทำให้เรื่องการเสนอกฎหมายเป็นเรื่องที่เปิดกว้างของประชาชนอย่างแท้จริงเช่นเดียวกับเรื่องการถอดถอนนักการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เนื้อหาที่เกี่ยวข้องในรัฐธรรมนูญมี ดังนี้

- พลเมืองผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนยอมมีสิทธิร่วมเข้าชื่อกันเสนอร่างกฎหมายโดยหน่วยงานต้องให้ความสนับสนุน และพลเมืองที่เสนอมีสิทธิชี้แจงและร่วมเป็นกรรมาธิการพิจารณาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสาม

- พลเมืองมีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภามีมติให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือตำแหน่งอื่น หรือตัดสิทธิทางการเมือง หรือสิทธิในการดำรงตำแหน่งอื่นตามมาตรา ๒๕๓ โดยต้องระบุพฤติกรรมที่กล่าวหาให้ชัดเจน (มาตรา ๗๒)

- ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่นคนมีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนบุคคลตามมาตรา ๕๓ คือ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการบริหารที่มีพฤติกรรมร้ายผิดปกติต่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งราชการและบทบัญญัติตามกฎหมาย หรือผิดจริยธรรมร้ายแรง ออกจากตำแหน่งได้

๗. พลเมืองมีสิทธิในการเลือกและส่งตัวแทนเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมืองระดับชาติซึ่งโดยปกติพลเมืองทั่วไปจะมีโอกาสเข้าถึงได้น้อย ส่วนใหญ่เป็นได้เพียงผู้ลงคะแนนเลือกตั้งหรือสมาชิกพรรคการเมืองเท่านั้น แต่ในร่างรัฐธรรมนูญนี้ได้เปิดโอกาสให้ภาคพลเมืองสามารถมีโอกาสเลือกมากขึ้น และสร้างกลุ่มการเมือง รวมทั้งเลือกตัวแทนกลุ่มอาชีพเป็นสมาชิกวุฒิสภาได้โดยตรง

การที่ร่างรัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาสร้างพลเมืองให้เป็นใหญ่ดังกล่าวจะทำให้ภาคพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ และทำให้เกิดความเข้มแข็งเท่าเทียม เป็นธรรม ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มากขึ้นและเป็นเนื้อหาสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างดุลยภาพใหม่ทางการเมืองที่มีเสถียรภาพมั่นคง สร้างสรรค์ และกระจายการมีส่วนร่วมการพัฒนาและจัดการอย่างทั่วถึง สู่พื้นที่ ท้องถิ่นและประชาชนอย่างแท้จริงมากขึ้น

หน้าที่ของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ ^๕

แม้ว่าในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปฏิรูป มีเจตนารมณ์ที่จะสร้างพลเมืองให้เป็นใหญ่แล้ว ที่สำคัญพลเมืองเองก็ต้องมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตัวให้เป็นพลเมืองเช่นกัน ซึ่งปรากฏอยู่ในมาตรา ๒๖ - ๒๘ มีสาระสำคัญ คือการกำหนดให้ประชาชนชาวไทยทุกคนเป็นพลเมือง และกำหนดสิ่งที่พลเมืองต้องปฏิบัติ รวมทั้งหน้าที่ของพลเมืองไว้ดังนี้

มาตรา ๒๖ ประชาชนชาวไทยย่อมมีฐานะเป็นพลเมือง

พลเมืองต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพหลักความเสมอภาค ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม มีค่านิยมที่ดี มีวินัย ตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม รู้รักสามัคคี มีความเพียร และพึ่งตนเอง

^๕ กลุ่มงานประธานรัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๘, "เทียบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ กับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป (ปี ๕๘)" สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๘-๑๐

พลเมืองต้องไม่กระทำการที่ทำให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนในชาติหรือศาสนา หรือไม่ยั่วยุให้เกิดการเลือกปฏิบัติ การเป็นปฏิปักษ์ หรือการใช้ความรุนแรงระหว่างกัน

รัฐมีหน้าที่ต้องปลูกฝังให้พลเมืองยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีค่านิยมประชาธิปไตย ตลอดจนจัดให้มีการศึกษาอบรมในทุกระดับ ทุกประเภท และทุกกลุ่มอายุ เพื่อสร้าง ความเป็นพลเมืองตามมาตรา

เจตนารมณ์ของมาตรา นี้ เป็นบทบัญญัติใหม่ที่กำหนดให้คนไทยทั้งหมดเป็นพลเมือง

- ความเป็นพลเมืองเป็นรากฐานของประชาธิปไตยแต่ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จึงมีความจำเป็นที่รัฐจะต้องปลูกฝังความเป็นพลเมืองและสร้างอุดมการณ์ในการทำหน้าที่นี้ให้กับพลเมือง

- เพื่อกำหนดสิ่งที่พลเมืองไม่พึงกระทำซึ่งอาจจะเป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในสังคม โดยนำหลักการมาจาก ข้อ ๒๐ (๒) ของกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR) (การสนับสนุนให้เกิดความเกลียดชังในชาติเผ่าพันธุ์ หรือศาสนา ซึ่งยั่วยุให้เกิดการเลือกปฏิบัติ การเป็นปฏิปักษ์ หรือการใช้ความรุนแรง เป็นสิ่งต้องห้ามตามกฎหมาย)

- เพื่อให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (civic education) โดยกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการในเรื่องดังกล่าวให้เป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับกลไกตามมาตรา ๓๕ (๑๐) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗

มาตรา ๒๗ พลเมืองมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ปกป้องและพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้

(๒) ป้องกันประเทศ รัับราชการทหาร รักษาผลประโยชน์ของชาติ และปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด

(๓) เสียภาษีอากรโดยสุจริต

(๔) ใช้สิทธิทางการเมืองโดยสุจริตและมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม

(๕) ช่วยเหลือราชการ ช่วยเหลือในการป้องกันและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ รับการศึกษาอบรม ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพโดยสุจริต ปกป้อง พิทักษ์ อนุรักษ์ และสืบสานขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งสงวนและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เจตนารมณ์ของมาตรานี้ยังคงหลักการเดิมตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ เพียงแต่เน้นย้ำให้พลเมืองเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรา ๒๗ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗

- การเสียภาษีเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของประชาชน แยกออกมาเพื่อให้สื่อความหมายที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และให้ประชาชนต้องไม่หลีกเลี่ยงการเสียภาษี

- ปรับเนื้อหาให้ถูกต้องตามหลักการให้การใช้สิทธิทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง การออกเสียงประชามติ เป็นสิทธิไม่ใช่หน้าที่ และกำหนดให้พลเมืองมีหน้าที่ต้องใช้สิทธิเหล่านั้นโดยสุจริตและมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม และเพิ่มหน้าที่ในการช่วยเหลือชุมชนในการป้องกันและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบ และการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพโดยสุจริต

มาตรา ๒๘ พลเมืองซึ่งเข้าไปทำหน้าที่ในสมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ สมัชชาพลเมือง องค์กรตรวจสอบภาคประชาชน และองค์กรอื่นที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญนี้เพื่อให้บุคคลทำหน้าที่พลเมือง ย่อมปฏิบัติหน้าที่ซึ่งมีเกียรติอย่างเข้มแข็ง โดยปราศจากอคติและด้วยความเสียสละ และให้ได้รับค่าใช้จ่ายบางประการที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

เจตนารมณ์ของมาตรานี้ เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มขึ้นใหม่ กำหนดให้พลเมืองซึ่งเข้าไปทำหน้าที่ในองค์กรตามความในมาตรา ๒๘ ต้องปฏิบัติงานด้วยความเสียสละปราศจากอคติ และจะต้องเข้ามาทำหน้าที่โดยไม่หวังประโยชน์ตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น โดยไม่มุ่งหวังในเงินเดือนหรือผลประโยชน์อื่นตลอดจนเครื่องหมาย เครื่องแบบ หรือเครื่องประดับที่แสดงเกียรติคุณ

หน้าที่พลเมืองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้กล่าวถึงหน้าที่ของชนชาวไทยตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขไว้ในมาตรา ๗๐-๗๔ โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของบุคคลจะต้องรักษาและปฏิบัติตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งแต่ละมาตราที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้มีดังนี้

มาตรา ๗๐ บุคคลมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๗๐ เพื่อกำหนดให้เป็นหน้าที่ของบุคคลทุกคนในการพิทักษ์รักษาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรา ๗๑ บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รักษาผลประโยชน์ของชาติ และปฏิบัติตามกฎหมาย

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๗๑ เพื่อกำหนดให้ประชาชนชาวไทยมีหน้าที่ต่อประเทศ บุคคลที่เป็นประชาชนชาวไทยทุกคนต้องมีหน้าที่ในการปกป้องประเทศไม่ว่าด้านใด ๆ รวมทั้งต้องรักษาผลประโยชน์ของชาติ และมีหน้าที่เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้ประเทศและประชาชนมีความผาสุก

มาตรา ๗๒ บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

บุคคลซึ่งไปใช้สิทธิหรือไม่ไปใช้สิทธิโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปใช้สิทธิได้ ย่อมได้รับสิทธิหรือเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ

การแจ้งเหตุที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งและการอำนวยความสะดวกในการไปเลือกตั้งให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๗๒ เพื่อให้ประชาชนชาวไทยมีส่วนร่วมในการเลือกตัวแทนของตนเข้าสู่ระบบการปกครองกำหนดให้บุคคลที่มีสิทธิเลือกตั้งมีหน้าที่ต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้งดังนั้นรัฐต้องมีหน้าที่โดยตรงในการอำนวยความสะดวกและจัดให้สามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้โดยง่าย การไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควรย่อมเสียสิทธิบางประการตามที่กฎหมายกำหนดแล้วแต่กรณี ในทางตรงกันข้ามหากไปใช้สิทธิเลือกตั้งย่อมได้สิทธิบางประการตามที่กฎหมายบัญญัติเช่นกัน เพื่อเป็นการจูงใจให้บุคคลไปใช้สิทธิเลือกตั้งควบคู่กับการตัดสิทธิของผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงอีกทางหนึ่งด้วย

มาตรา ๗๓ บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติ สาธารณะ เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พักผ่อน และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๗๓ เพื่อกำหนดให้ประชาชนชาวไทยมีหน้าที่เสียสละ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมบทบัญญัตินี้จึงกำหนดให้ประชาชนชาวไทยทุกคนต้องมีหน้าที่เสียสละเพื่อส่วนรวมในการรับราชการทหาร ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ ตลอดจนมีหน้าที่อื่นๆ เช่น รับการศึกษาอบรม พักผ่อนศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

มาตรา ๗๔ บุคคลผู้เป็นข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของ รัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษา ประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลของ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

ในการปฏิบัติหน้าที่และในการปฏิบัติกรอื่นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน บุคคลตามวรรค หนึ่งต้องวางตนเป็นกลางทางการเมือง

ในกรณีที่บุคคลตามวรรคหนึ่งละเลยหรือไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง หรือวรรคสองบุคคลผู้มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิขอให้บุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือผู้บังคับบัญชาของ บุคคลดังกล่าว ชี้แจง แสดงเหตุผล และขอให้ดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติในวรรคหนึ่ง หรือวรรคสองได้

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๗๔ เพื่อกำหนดให้ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของ หน่วยงานภาครัฐต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวกและ บริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาล และต้องวางตนเป็นกลางทางการเมือง

หลักธรรมาภิบาล ได้แก่

- ๑) เกิดผลประโยชน์สุขของประชาชน
- ๒) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ
- ๓) มีประสิทธิภาพและมีความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
- ๔) ไม่มีขั้นตอนในการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น
- ๕) ปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์
- ๖) ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ
- ๗) มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ

หน้าที่พลเมืองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้กล่าวถึงหน้าที่ของชนชาวไทยตามระบอบประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งเป็นหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายสูงสุดของประเทศ ที่ทุก คนจะต้องรักษาและปฏิบัติตามจะหลีกเลี่ยงมิได้โดยบัญญัติไว้ใน มาตรา ๖๖-๖๙ ดังนี้

มาตรา ๖๖ บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๖๗ บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย

มาตรา ๖๘ บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

บุคคลซึ่งไม่ไปเลือกตั้งโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ย่อมเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ

การแจ้งเหตุที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งและการอำนวยความสะดวกในการไปเลือกตั้งให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๖๙ บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รักราชการทหารเสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พักพิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

เจตนารมณ์ของมาตรา ๖๖-๖๙ กำหนดให้เป็นหน้าที่ของชนชาวไทยตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งทุกคนจะต้องรักษาและปฏิบัติตามตาม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

การรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๑. การรักษาชาติ บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ เป็นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มาตรา ๖๖ เมื่อคนไทยมีหน้าที่รักษา ก็ต้องดูแล และป้องกันชาติ มิให้ผู้ใดใช้ข้ออ้างใด ๆ เพื่อแบ่งแยกแผ่นดินไทย ด้วยเหตุผลทางการเมือง การปกครอง หรือศาสนา เพราะรัฐธรรมนูญกำหนดว่า "ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้" ดังนั้น ผู้ใดจะมาชักจูง โน้มน้าวเรา ด้วยเหตุผลใดๆ ถือว่าเป็นผู้ทำลายประเทศชาติ คนไทยทุกคนมีหน้าที่รักษาชาติให้มีเสถียรภาพ มั่นคงถาวรและเป็นเอกภาพตลอดไป

๒. การรักษาศาสนา เนื่องจากประเทศไทยให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาและสามารถประกอบพิธีกรรมตามศาสนาได้ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก คือ ทรงอุปถัมภ์ทุกศาสนาในประเทศไทย รัฐธรรมนูญจึงกำหนดให้เป็นหน้าที่ที่เราทุกคนต้องรักษาไว้ซึ่งศาสนา หมายถึงการบำรุงรักษาและเสริมสร้างศรัทธาเพื่อให้ศาสนาคงอยู่คู่บ้านเมืองและเป็นหลักยึดเหนี่ยวในด้านคุณธรรมสืบไป คนไทยทุกคนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลทั้งฆราวาสและบรรพชิตให้มีวัตรจริยาอันเหมาะสมต่อศาสนาหรือลัทธิของตนจะอาศัยพระวินัยหรือนักบวชแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้

๓. การรักษาพระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ภารกิจนี้เป็นหน้าที่ยิ่งใหญ่ของคนไทยทุกคน เพราะประเทศไทยดำรงอยู่ได้และคน

ไทยอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขยืนยงมาทุกวันนี้ ด้วยพระบารมีของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ปกอยู่เหนือเกล้าฯ ชาวไทยทุกคนเพราะแต่ละพระองค์จะครองราชย์สมบัติ ดูแลบ้านเมืองอยู่ได้นานกว่าประมุขที่มาจากการเลือกตั้ง ทั้งมีความรู้สึกผูกพัน ตั้งแต่โบราณกาลถึงปัจจุบัน ย่อมจารีกอยู่ในดวงใจของชาวไทยทั้งประเทศ ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ที่คนไทยต้องดูแลรักษาและเทิดทูนสถาบันและองค์พระมหากษัตริย์ไว้ด้วยชีวิต อีกทั้งต้องป้องกันภัยพาลอันเกิดจากวาทะหรือความคิดที่ไม่สุจริตทั้งปวง การปกครองของไทยจึงเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขที่แน่วแน่มั่นคงเพราะพระองค์ คือ สัญลักษณ์แห่งคุณธรรมและสันติสุข

การปฏิบัติตามกฎหมาย

บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งรัฐธรรมนูญได้ระบุไว้กว้างๆ แต่มีความหมายครอบคลุมกฎหมายทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเอกชน มหาชน หรือกฎหมายระหว่างประเทศรวมทั้งกฎหมายระดับต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง เป็นต้น เมื่อเราต้องเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับกฎหมายใด ก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้น ๆ อย่างเคร่งครัด เพราะกฎหมายแต่ละฉบับนั้นได้มีการร่างและประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชน จึงเป็นหน้าที่ของชาวไทยทุกคนที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องกฎหมายเพื่อไม่ให้เสียเปรียบหรือได้รับโทษโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การใช้สิทธิเลือกตั้งมีทั้งในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่ถือเสียงข้างมากเป็นสำคัญแต่ก็เคารพสิทธิเสรีภาพของเสียงข้างน้อย ในระบอบประชาธิปไตยจึงมีการเลือกตั้งผู้แทนไปปฏิบัติหน้าที่แทนประชาชน การเลือกตั้งจึงถือเป็นกิจกรรมที่จำเป็นอย่างหนึ่งในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การได้มีโอกาสใช้สิทธิในการเลือกตั้งจึงเป็นความภาคภูมิใจของประชาชนที่อยู่ในประเทศประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของประชาชนที่สำคัญคือ การเลือกตั้ง ดังนั้น ประชาชนควรภาคภูมิใจที่จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยเสรี ดังนั้นการเลือกตั้งจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของคนไทย บุคคลใดที่ไม่ไปเลือกตั้งโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ย่อมเสียสิทธิตามกฎหมาย

การพัฒนาประเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ระบุถึงหน้าที่ของปวงชนชาวไทยในการป้องกันประเทศ ตามมาตรา ๖๙ ซึ่งสามารถแยกออกได้ ๗ ประการ ดังนี้

๑. การป้องกันประเทศ เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน

๒. การรับราชการทหาร พระราชบัญญัติการตรวจเลือกทหาร พ.ศ. ๒๔๙๗ กำหนดให้เป็นหน้าที่ของชายไทยทุกคนต้องไปรับการตรวจเลือกทหาร หรือที่เรียกว่า เกณฑ์ทหาร เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ แต่ผู้อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนสามารถผ่อนผันได้ โดยผู้ที่ขอผ่อนผันต้องไปรายงานตัวทุกปี เมื่อมีการเกณฑ์ทหาร จนกว่าจะสำเร็จการศึกษา และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็ต้องไปเข้ารับการคัดเลือกตามที่กฎหมายกำหนดไว้ สำหรับผู้ฝ่าฝืนไม่ไปเข้ารับการตรวจเลือก หรือหนีทหาร จะได้รับโทษทางอาญาสถานเดียว คือ จำคุก ตั้งแต่ ๑ เดือน ถึง ๓ ปี

๓. การเสียภาษีอากร ภาษีที่รัฐกำหนดมีหลายประเภท ดังนี้

- ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เป็นภาษีที่รัฐเก็บจากประชาชนทุกคนที่มีรายได้
- ภาษีเงินได้นิติบุคคล เป็นภาษีที่รัฐเก็บจากบริษัท ห้างร้านที่เป็นนิติบุคคล องค์การของรัฐบาลต่างประเทศ กิจการร่วมค้า มูลนิธิและสมาคม
- ภาษีการค้า เป็นภาษีที่รัฐเก็บจากผู้ประกอบการค้า หรือผู้ที่ถือว่าประกอบการค้า ตามอัตราที่กำหนดไว้ ภาษีผู้ประกอบการค้าสามารถผลักภาระให้ผู้บริโภครับภาระภาษีนี้ได้ โดยรวมไว้ในราคาสินค้า เช่น ภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT)
- ค่าอากรแสตมป์ เป็นการเก็บภาษีชนิดหนึ่ง ซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีการปิดอากรแสตมป์บนตราสินค้าบางอย่าง โดยเอามูลค่าของตราสารเป็นตัวตั้งในการคำนวณค่าอากรประมวล รัชฎากรว่าด้วยภาษีเงินได้นี้ ได้กำหนดถึงองค์ประกอบ เงื่อนไข วิธีการชำระภาษีและปิดอากรแสตมป์ ไว้อย่างละเอียดซึ่งประชาชนผู้มีเงินได้อยู่ในลักษณะใดต้องเสียภาษีตามลักษณะนั้น และต้องชำระให้ตรงตามกำหนดเวลาที่กรมสรรพากรกำหนด มิฉะนั้นจะเสียค่าปรับ ฉะนั้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนตนหรือคณะบุคคล จึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนต้องศึกษาประมวลรัชฎากรว่าด้วยภาษีเงินได้ให้ละเอียดและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด การหลีกเลี่ยงการเสียภาษีรายได้ประจำปี หรือปิดอากรแสตมป์ไม่ครบถ้วน ย่อมเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

นอกจากนี้ยังจัดเก็บภาษีอื่น ๆ อีก เช่น ภาษีศุลกากร ภาษีสรรพสามิต ภาษีโรงเรือน ภาษีที่ดิน และภาษีป้าย เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะต้องเสียภาษีอากรตามที่ตนเกี่ยวข้องด้วยความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือรัฐ ซึ่งเงินรายได้จากการจัดเก็บภาษีรัฐได้นำกลับมาพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ และจัดบริการขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชน เช่น การประกันสุขภาพ การประกันรายได้ขั้นต่ำ และการประกันความมั่นคงในวัยชรา เป็นต้น

๔. การช่วยเหลือราชการ หน้าที่ในการช่วยเหลือราชการของประชาชนชาวไทยมิได้ถูกกำหนดไว้โดยเฉพาะในรัฐธรรมนูญ อยู่ในกฎหมายอาญา เช่น กรณีเกิดภัยพิบัติต่างๆ บุคคลมีหน้าที่

ช่วยเหลือราชการเมื่อได้รับการร้องขอ เราต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในฐานะพลเมืองที่ดี

๕. การศึกษาอบรม รัฐได้กำหนดให้คนไทยทุกคนมีหน้าที่รับการศึกษาอบรม โดยเน้นให้รัฐและเอกชนจัดการศึกษาให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม สิ่งที่สำคัญมากคือ การขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็น ๑๒ ปี ซึ่งรัฐต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ ให้ความสำคัญแก่เด็กและเยาวชนที่ไม่มีผู้ดูแล โดยรัฐให้มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมตามที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ยังให้บุคคลมีเสรีภาพทางวิชาการและให้เกิดองค์กรอิสระ เพื่อจัดคลื่นความถี่เพื่อใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เพื่อใช้ในการศึกษาอีกด้วย

๖. การพิทักษ์ปกป้องและสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาติไทยเป็นชาติที่มีศิลปวัฒนธรรมเก่าแก่มานาน ศิลปะและวัฒนธรรมช่วยให้ประเทศมีความเป็นเอกลักษณ์ที่งดงาม ศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ปฐมกรรม และภาพพิมพ์ตามวัดวาอาราม สถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ และองค์การเอกชนที่บ่งบอกถึงความเป็นไทย เช่น ภาพปราสาท เรือรบโบราณ โบสถ์ วิหารรูปปั้นรูปหล่อต่าง ๆ ภาพวรรณกรรมตามฝาผนังและเพดานของวัด ตลอดจนสถานที่สำคัญต่างๆ ล้วนมีคุณค่าที่คนไทยจะต้องหวงแหน รักษาและถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ เพื่อช่วยกันเชิดชูความเป็นไทยให้ยั่งยืน ด้านวัฒนธรรม ชาติไทยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและบ่งบอกถึงความเป็นไทย เช่น วัฒนธรรมในความเป็นชาติที่มีเอกภาพในการนับถือศาสนา และการยกย่องเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ วัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนไทย เช่น การไว้ การกราบ การแต่งกายแบบไทย การทำบุญ ตักบาตร เป็นต้น ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น คนไทยต้องรักษา ปกป้อง และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหาย เช่น การทอผ้าด้วยหูก และกี่กระตุก การย้อมผ้าด้วยเปลือกไม้ การทำหนังตะลุงหนังใหญ่ การจักสานต่าง ๆ และการปรุงยาจากพืชสมุนไพร เป็นต้น

หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของคนไทย คือ การปลุกจิตสำนึกให้รู้จักปกป้องไม่ให้ผู้ใดมาทำลาย หรือลบหลู่ดูหมิ่นศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการผดุงรักษา ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงต้องเริ่มด้วยการปลุกจิตสำนึกคนไทยให้ตื่นตัว หันกลับมารักษาส่งเสริมและสร้างสรรค์สิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติไทยอย่างจริงจัง เพื่อให้ชาติไทยแข็งแกร่งสืบไป

๗. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุกคนต้องตระหนักในความสำคัญและคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รัฐได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ เพื่อปกป้องคุ้มครองและควบคุมไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายจนสูญสลาย หรือแปรสภาพไป การดูแล

รักษาสีงแวดลอมเป็นภารกิจที่สำคัถยัั้งที่ประชาชนทุกคนต้องให้ควมร่วมือและเอาใจใส่ไม่ให้ผู้ใดมาทำลายสีงแวดลอม อันจะมีผลกระทบต่อคน สัตว์ พืช และสภาพแวดลอมต่างๆ นอกจากนี้กฎหมายผังเมืองได้ช่วยเสริมกฎหมายรักษาคุณภาพสีงแวดลอม เพราะเกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกสุขลักษณะและมีความปลอดภัยสำหรับประชาชน ซึ่งนอกจากจะให้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้ว ยังค้ำนั้ถึงสภาวะแวดลอมที่จะกระทบต่อชีวิตของประชาชนด้วย เมื่อรัฐตรากฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสีงแวดลอมขึ้นมาแล้ว เป็นหน้าที่ของประชาชนชาวไทยทุกคนต้องร่วมกันดูแล รักษาและป้องกัน ไม่ให้ป่าไม้ แร่ธาตุ น้ำมัน ภูเขา แม่น้ำ ลำคลองและสีงแวดลอมถูกทำลาย ช่วยกันรักษาให้คงอยู่และพัฒนาและยั่งยืนสืบไป

ความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

สมาชิกในสังคมประชาธิปไตยรู้จักปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยแล้ว ย่อมเกิดผลดีต่อสังคมและประเทศดังนี้

๑. ทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปอย่างมั่นคงเพราะการที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย และมีเหตุผลในงานหรือโครงการต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชนถึงระดับประเทศ ตลอดจนเปิดโอกาสให้คนที่มีความรู้ความสามารถได้ร่วมกันทำงาน ย่อมส่งผลให้การทำงานและผลงานนั้นมีประสิทธิภาพ

๒. เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ เพราะเมื่อมีการทำกิจกรรมร่วมกันย่อมมีความผูกพัน ร่วมแรงร่วมใจในการทำงานทั้งปวงให้บรรลุเป้าหมายได้

๓. สังคมมีความเป็นระเบียบ สงบเรียบร้อย เพราะทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบกติกาของสังคม ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ทุกคนยอมรับ

๔. สังคมมีความเป็นธรรม สมาชิกทุกคนได้รับสิทธิ หน้าที่เสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน ตามกฎหมาย ทำให้สมาชิกทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

๕. สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกันโดยยึดหลักศีลธรรมเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อกันตามวิถีประชาธิปไตย

พฤติกรรมของพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย

บุคคลที่เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย จะมีพฤติกรรมที่สำคัญ ๓ ด้าน ดังนี้

ด้านคารวธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพในระเบียบกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับของสังคมส่วนรวม การประพฤติตนเป็นผู้มีคารวธรรมปฏิบัติได้ ดังนี้

๑. เคารพบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิด เคารพญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย และผู้สูงอายุ เคารพครูอาจารย์ และเพื่อน ๆ โดยแสดงความเคารพและกล่าวคำทักทาย ด้วยคำสุภาพ

๒. เคารพกฎระเบียบทางสังคม เช่น ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศ

๓. เคารพสิทธิของผู้อื่น เช่น ไม่ทำร้ายผู้อื่นโดยเจตนาไม่เอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง เป็นต้น

๔. เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เช่น ควรฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรองก่อนตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ และไม่ควรถือถือความคิดเห็นของตนเองว่าถูกเสมอไป

๕. เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ซึ่งถือเป็นสถาบันที่สำคัญสูงสุดของประเทศ

ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลซึ่งอยู่รวมกันในกลุ่มและมีการทำงานร่วมกัน มีการประสานประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กรร่วมกัน มีลักษณะการร่วมคิด ร่วมทำ หรือทำงานเป็นทีมด้วยความเต็มใจเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และตั้งใจปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดการประพฤติตนเป็นผู้มีสามัคคีธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

๑. ร่วมกันคิด ช่วยกันวางแผน และร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ
๒. ร่วมกันรับผิดชอบ ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
๓. ร่วมกันติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
๔. ร่วมกันปรับปรุงมีการแก้ไขพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ
๕. ร่วมกันทำงาน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

ด้านปัญญาธรรม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในด้านของผู้ใช้สติปัญญา ใช้เหตุผลและความถูกต้องในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ความรู้และสติปัญญาจากการศึกษาเล่าเรียนมาประกอบอาชีพ หรือพัฒนาครอบครัว ชุมชน และสังคมของเราให้น่าอยู่ เป็นต้น การประพฤติตนเป็นผู้มีปัญญาธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

๑. มีความคิดกว้างไกล โดยรับฟังข่าวสารและความคิดเห็นของผู้อื่น
๒. ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่นำอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวมาใช้ตัดสินปัญหา
๓. แสดงความคิดเห็น โดยปราศจากอคติ
๔. รู้จักการคิด มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยอย่างมีเหตุผล

๕. รู้จักโต้แย้งด้วยเหตุผล ถ้ามีการโต้แย้งในหมู่คณะให้ใช้เหตุผล และสติปัญญาเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับฟัง ไม่ใช่อารมณ์มาเป็นตัวตัดสินปัญหา

หน้าที่ของพลเมืองดีตามหลักธรรม

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามหลักธรรม ประกอบด้วยจริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรม

จริยธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อนเสียหาย หลักการของกิจการที่ควรประพฤติทำให้สังคมอยู่ร่วมกันโดยสงบ

คุณธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น หลักการที่ดีมีประโยชน์ที่สังคมเห็นว่าเป็นความดีความงาม

ศีลธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อนเสียหาย พร้อมกันนั้นก็สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นด้วยรักษา กาย วาจา ใจให้เป็นปกติ ไม่ทำชั่วเบียดเบียนผู้อื่น

การเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย หมายถึง การที่พลเมืองมีหลักการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรม จริยธรรม และมีบทบาทในการกระทำที่มีคุณลักษณะทางประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินชีวิต โดยคุณธรรมของการเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยมีดังนี้

๑. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์หมายถึง การที่บุคคลมีความสำนึกถึงความสำคัญของความเป็นคนไทย มีจิตใจฝักใฝ่ศาสนา และตระหนักถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตนในการผดุงรักษาสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

๒. การยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาที่ตนเองนับถือทุกศาสนามีหลักศีลธรรมที่ช่วยสร้างจิตใจของคนให้กระทำดีไม่เบียดเบียนกัน มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กัน สมาชิกในสังคมสมควรศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ แล้วปฏิบัติตามหลักศีลธรรมของศาสนาที่ตนนับถืออย่างสม่ำเสมอ

๓. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การกระทำที่ถูกต้อง ตรงไปตรงมา ไม่ยึดเอาสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน บุคคลควรซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ กระทำตนให้เป็นคนดี และบุคคลควรซื่อสัตย์ต่อบุคคลอื่นๆ หมายถึงกระทำดีและถูกต้องตามหน้าที่ต่อผู้อื่น

๔. ความเสียสละ หมายถึง การคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม

๕. ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมรับการกระทำของตนเองหรือการทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วง

๖. การมีระเบียบวินัย หมายถึง การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้

๗. การตรงต่อเวลา หมายถึง การทำงานหรือทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงทันตรงตามเวลาที่กำหนดโดยใช้เวลาอย่างคุ้มค่า

๘. ความกล้าหาญทางจริยธรรม หมายถึง การกระทำที่แสดงออกในทางที่ถูกที่ควรโดยไม่เกรงกลัวอิทธิพลใด ๆ ความกล้านี้ไม่ใช่การอวดดี แต่เป็นการแสดงออกอย่างมีเหตุผล เพื่อความถูกต้อง

แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งรัฐธรรมนูญได้ระบุไว้กว้าง ๆ แต่มีความหมายครอบคลุมกฎหมายทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเอกชน มหาชน หรือกฎหมายระหว่างประเทศรวมทั้งกฎหมายระดับต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา และกฎกระทรวง เป็นต้น เมื่อเราต้องเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับกฎหมายใดก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้น ๆ อย่างเคร่งครัด เพราะกฎหมายแต่ละฉบับนั้นได้มีการร่างและประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชน จึงเป็นหน้าที่ของชาวไทยทุกคนที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องกฎหมายเพื่อไม่ให้เสียเปรียบหรือได้รับโทษโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวความก้าวหน้า คนส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม โดยสร้างเป็นกฎเกณฑ์แบบแผน เพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกันถือเป็น “มรดกแห่งสังคม” เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลังจนเป็นวิถีของสังคมเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่น กริยาท่าทาง การพูดการเขียน การแต่งกาย มารยาทต่างๆ เป็นต้น

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามประเพณีไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี คือ สิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาและถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ดีงามของแต่ละสังคมอาจเหมือนกันคล้ายกัน หรือแตกต่างกันก็ได้ และ สิ่งที่ดีงามของสังคมหนึ่งเมื่อเวลาผ่านไปสังคมนั้นอาจเห็นเป็นสิ่งไม่ดีงามก็ได้ วัฒนธรรมและประเพณีไทย เป็นกิจกรรมที่สืบทอดมายาวนานและสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งดีควรอนุรักษ์ไว้ เช่น ประเพณีการบวช การแต่งงาน การเผาศพ การทอดกฐิน การเข้าพรรษา รวมถึงประเพณีท้องถิ่นที่นิยมปฏิบัติกันในแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาคกลางมีประเพณีวิ่งควาย อัมพระดำน้ำ ทำขวัญข้าว ภาคใต้มีประเพณีชักพระ เหน้ผ้าขึ้นพระธาตุ ภาคเหนือมีประเพณีรดน้ำดำหัว และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประเพณีไหลเรือไฟ บุญบั้งไฟ แห่เทียนเข้าพรรษา แห่ผีตาโชน เป็นต้น

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย

สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมไทยมีความสุขและอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข คือคนไทยทุกคนต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งมีการปฏิบัติ ดังนี้

๑. การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในครอบครัว ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลหลายๆ คือ บิดา มารดาและบุตร ธิดา การที่ครอบครัวจะมีความสุขนั้นสมาชิกในครอบครัวต้องปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีต่อกัน คือ บิดามารดาควรปฏิบัติต่อบุตรโดยเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้ทำสิ่งที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ไม่ให้ประพฤติชั่ว ส่งเสียให้เล่าเรียน สอนมารยาทที่ดีงามในสังคม ไม่ลงโทษโดยใช้ความรุนแรง เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันบุตรเองก็พึงปฏิบัติต่อบิดามารดา ด้วยความกตัญญูทเวที เลี้ยงดูบิดามารดา ช่วยกิจการของครอบครัว ประพฤติตนเป็นคนดี เป็นต้น นอกจากนี้สามีและภรรยาควรปฏิบัติตนให้เหมาะสมต่อกัน มีเหตุผลและเข้าใจกัน โดยยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกันเคารพและซื่อสัตย์ต่อกัน ขยันทำมาหากิน และใช้จ่ายอย่างประหยัด

๒. การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในโรงเรียน สมาชิกในโรงเรียนประกอบด้วย ครู ลูกศิษย์ เพื่อน ๆ เป็นต้น ซึ่งสมาชิกที่ดีต้องปฏิบัติตนต่อกัน โดยครูมีหน้าที่อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ กิริยามารยาทต่างๆ ให้แก่ศิษย์ให้เป็นคนเก่ง เป็นคนดี นอกจากนี้ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีเมตตา มีความยุติธรรม ปฏิบัติตนต่อลูกศิษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนลูกศิษย์เองควรปฏิบัติต่อครู โดยประพฤติตนเป็นคนว่านอนสอนง่าย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ขยันตั้งใจเรียน มีความกตัญญูทเวที ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น นอกจากนี้นักเรียนทุกคนควรปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนโดยมีน้ำใจเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน มีความรักใคร่สามัคคี และซื่อสัตย์ต่อกัน

๓. การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น เช่น ให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาด และพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ เสียภาษีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ติดตามดูแลและตรวจสอบการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ช่วยกันอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมกันป้องกันอาชญากรรมภัยจากสารเสพติด เป็นต้น

๔. การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีของประเทศ การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีของประเทศ เช่น ไม่ปฏิบัติตนอันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลอื่น ไม่รวมตัวกันในทางที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ถำรงรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เสียภาษีอากร และมีส่วนร่วมในหน่วยราชการหรือการป้องกันประเทศ เป็นต้น

บทสรุป

รัฐธรรมนูญฉบับที่กำลังร่างอยู่นี้มีสาระสำคัญที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อบทบาทที่เพิ่มขึ้นของภาคประชาชนพลเมืองอย่างมาก ความชัดเจนในจุดเน้นที่ให้พลเมืองเป็นใหญ่ที่เพิ่มเติมและปรับขยายมากขึ้นจากรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ และ ๒๕๕๐ ทำให้ร่างรัฐธรรมนูญนี้มีน้ำหนักใหม่ในการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคพลเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สนับสนุนบทบาทที่เข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น การกระจายอำนาจสู่การบริหารท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

หากรัฐธรรมนูญมีการประกาศใช้ และกฎหมายลูกเกี่ยวเนื่องไปในทิศทางเจตนารมณ์เดียวกัน เชื่อได้ว่าการพัฒนาประเทศและพัฒนาประชาธิปไตยที่แท้จริงโดยประชาชนพลเมืองในทุกพื้นที่จะสามารถเกิดขึ้นได้ทำให้เกิดดุลยภาพใหม่ในสังคมไทยที่จะลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม สร้างประชาธิปไตยโดยประชาชนที่แท้จริง เป็นประชาธิปไตยที่สามารถกินได้ที่ประชาชนพลเมือง ชุมชน และท้องถิ่นสามารถร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมทำร่วมตัดสินใจ ร่วมดูแลตรวจสอบ และร่วมเรียนรู้สร้างการพัฒนาต่อเนื่องด้วยพลังของพลเมืองที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง

โดยเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ (๒๕๕๘) ได้พัฒนาทิศทางด้านการมีส่วนร่วมของพลเมืองชัดเจนมากขึ้น มีจุดเน้นเรื่องพลเมืองเป็นใหญ่พลเมืองเป็นเป้าหมายและพลเมืองเป็นผู้มีส่วนร่วมสำคัญ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนและเป็นการปฏิรูปการจัดการกระบวนการพัฒนาประเทศแบบใหม่ที่สำคัญแตกต่างจากวิธีคิดเดิมๆ ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นเพียงผู้รับประโยชน์ หรือรับบริการที่ระบบการเมืองในรูปแบบตัวแทนอุปถัมภ์ต่างๆ เป็นผู้จัดให้ ประชาชนพลเมืองไทย ไม่ต้องคิด ไม่ต้องมีความรู้อะไร ทำตามทีบอก พัฒนาแต่เรื่องวิธีการขอและการเข้าพวกตามอิทธิพลอาณัติต่าง ๆ เพื่อพึงพิงกับระบบอำนาจให้ได้สิ่งที่ประสงค์เท่านั้น

จุดเน้นวิธีคิดและวิธีจัดระบบแบบเดิมที่ผ่านมา คือ การส่งเสริมระบบอิทธิพลเพื่อเป็นตัวแทนให้ประชาชน เพื่อตัวแทนต่าง ๆ ทั้งในท้องถิ่นและส่วนกลางต่าง ๆ สามารถใช้อำนาจที่รวมศูนย์อย่างมากมาจัดการลงทุนพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดการทุจริต ใช้งบประมาณไม่เกิดประโยชน์และสิ้นเปลืองในนามและอำนาจของประชาชน โดยประชาชนพลเมืองไม่มีส่วนรู้เห็นเกี่ยวข้องหรือได้ประโยชน์แท้จริง ประชาชนพลเมืองยากจน เหลื่อมล้ำ การพัฒนาไม่มีแผนไม่ทั่วถึง ไม่ต่อเนื่อง ไม่มีคุณภาพ อีกทั้งการรวมศูนย์อำนาจที่มากมายผิดธรรมชาติยังเป็นเหตุที่มาของการช่วงชิงอำนาจที่รุนแรงในทุกรูปแบบและทุกระดับในสังคมไทย

การให้ความสำคัญกับภาคพลเมืองที่ต้องมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมสำคัญตามร่างรัฐธรรมนูญนี้จะสามารถพลิกฟื้นสถานการณ์ และเปลี่ยนปัญหาวิกฤตการเมืองที่เป็นอยู่ สู่การสร้างสังคมไทยยุคใหม่ที่มีพลเมืองเป็นพื้นฐานของระบบที่เข้มแข็ง ทำให้เกิดระบบประชาธิปไตยที่กระจายกว้าง เกิดสมดุลในอำนาจ การร่วมกันจัดการบริหารสังคมใหม่ ทำให้การพัฒนาประเทศมีความเข้มแข็งโดยรวม

อย่างไรก็ตาม ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปนี้อยู่ระหว่างการปรับแก้ ก่อนจะมีการทำประชามติ ก็ต้องดูต่อไปว่า ที่สุดแล้วรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป ฉบับที่ ๒๐ ของประเทศไทยจะสามารถสร้างคนให้เป็นพลเมืองได้ตามเจตนารมณ์หรือไม่

บรรณานุกรม

๑. วรากรณ์ สามโกเศศ, “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง”, **มติชน** ฉบับวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๔ (กรอบข่าย)
๒. ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, พฤษภาคม ๒๕๕๕, “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civil Education):การพัฒนาเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่คน”
๓. คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๘, “จากประชาชนพัฒนาเป็นพลเมือง”, **จุลสารรัฐธรรมนูญ ฉบับปฏิรูปเป็นอย่างไร**, สำนักการพิมพ์ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หน้า ๒๐
๔. กลุ่มงานประธานรัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, พฤษภาคม ๒๕๕๘, “เทียบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ กับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป (ปี ๕๘)” สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๘-๑๐
๕. กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์, มิถุนายน ๒๕๕๖, “พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ครั้งที่ ๑ สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
๖. กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์, ธันวาคม ๒๕๕๕, “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ครั้งที่ ๑ สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
